

سیری در حقیقت عرفان اسلامی

نویسنده

حجت الاسلام دکتر سید اسماعیل حسینی مازندرانی

www.ketab.ir

انتشارات هاویر

۱۴۰۳

سرشناسه	حسینی مازندرانی، سیداسمعیل، ۱۳۵۷
عنوان و نام پدیدآور	: سیری در حقیقت عرفان اسلامی / نویسنده: سیداسمعیل حسینی مازندرانی، ویراستار: زهرا صالحی نجار کلایی
مشخصات نشر	: خرم‌آباد: انتشارات هاویر، ۱۴۰۳
مشخصات ظاهری	۱۳۳ ص
شابک	ISBN: 978 - 622 - 8341-42-2
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه: ص. [۱۲۹] - ۱۱۳۳ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: عرفان Mysticism تصوف Sufism
رده‌بندی کنگره	BP ۲۸۶ :
رده‌بندی دیویی	: ۲۹۷ / ۸۳
شماره کتاب‌شناسی ملی	: ۹۹۳۷۵۸۲

انتشارات هاویر

سیری در حقیقت عرفان اسلامی

نویسنده: حجت‌الاسلام دکتر سیداسمعیل حسینی مازندرانی

ویراستار ادبی: زهرا صالحی نجار کلایی

انتشارات هاویر، همراه: ۰۹۱۶۹۷۰۰۴۰۶

شمارگان: ۵۰۰ نسخه - چاپ اول ۱۴۰۳

آمور رایانه‌ای: زهره ندری طرح جلد: سمیرا حصاربانی چاپ: شهر

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۸۳۴۱-۴۲-۲

بها: ۱۵۰ هزار تومان

فهرست

صفحه	عنوان
۹	پیش‌گفتار
۱۱	مقدمه
۱۲	ضرورت نگارش کتاب
	بخش اول
	کلیات
۱۵	تعریف عرفان
۱۷	تاریخ عرفان و تصوف اسلامی
۱۸	دوره اول: پیدایش و تکامل عرفان عملی
۱۹	دوره دوم: تدوین و شرح و تفسیر عرفان نظری
۲۰	دوره سوم: اقوال علمی و عملی مشایخ صوفیه و ...
	بخش دوم
	اقسام عرفان و تفاوت عرفان و تصوف
۲۳	عرفان عملی
۲۳	تفاوت عرفان عملی با اخلاق
۲۴	عرفان نظری
۲۵	تفاوت عرفان نظری با فلسفه الهی
۲۵	ویژگی‌های عرفان نظری
۲۵	ویژگی فلسفه الهی
۲۶۶	تاریخ پیدایش اصطلاح عرفان و تصوف
۲۷	علت نام‌گذاری عرفان اسلامی به تصوف
۲۸	تفاوت عرفان و تصوف

عرفان ناب اسلامی ۲۹

بخش سوم

خاستگاه عرفان اسلامی

۱. اسلام تنها خاستگاه عرفان اسلامی ۳۳
۲. مایه گرفتن عرفان اسلامی از خارج جهان اسلام ۳۴
- الف) شرق شناسان ۳۴
- ب). مخالفان عرفان در جهان اسلام ۳۶
۳. اسلام خاستگاه نخستین عرفان اسلامی ۳۷

بخش چهارم

شریعت، طریقت و حقیقت

- آثار تفکیک شریعت طریقت و حقیقت ۴۲
- الف) سقوط تکلیف ۴۳
- ب) اباحیگری ۴۴
- ج) لغزش در شیوه های تربیتی ۴۵
- راه رسیدن به باطن شریعت از نظرگاه اسلامی ۴۶
- نیاز به شریعت پس از رسیدن به حقیقت ۴۷

بخش پنجم

آسیب شناسی عرفان اسلامی

۱. ریاضت ها و مجاهدت های نادرست ۴۹
- گریز از نیک نامی در فرقه ملامتیه ۵۱
- مفهوم ریاضت در اسلام ۵۲
۲. شطحات ۵۳
۳. ریاکاری و فریب ۵۵

۵۷	 ۴. عرفان های کاذب
۵۹	 تنوع عرفان های کاذب
۶۰	 علل و عوامل گرایش به عرفان های کاذب
۶۰	 الف) علل درونزا
۶۷	 ب) علل برونزا

بخش ششم

راه های سیر و سلوک

۸۴	 بهترین روش سیر و سلوک از دیدگاه اسلام
۸۵	 روش سیر و سلوک خردمندان از دیدگاه قرآن کریم
۸۵	 روش سیر و سلوک خردمندان از دیدگاه روایات
۸۸	 سرآغاز سلوک خردمندان
۹۰	 فرجام سلوک خردمندان

بخش هفتم

نقش راهنما در سلوک

۹۳	 رهبری و ارشاد، نیازی همگانی و فطری
۹۵	 اهمیت راهنما در سیر و سلوک عرفانی
۹۶	 دلایل نیاز به استاد در سلوک
۹۷	 اهمیت نقش تربیتی استاد
۹۸	 شرایط استاد در سلوک عرفانی
۱۰۰	 استاد عام و خاص
۱۰۲	 چگونگی شناخت استاد عام

بخش هشتم

تزکیه نفس

- ۱۰۷ طهارت و آثار آن از دیدگاه قرآن
- ۱۰۸ ۱. محبوبیت نزد خدای متعال
- ۱۰۹ ۲. دست یابی به اسرار و معارف قرآن و هستی
- ۱۱۰ ۳. دیدار حق
- ۱۱۱ ۴. راه رستگاری و نجات
- ۱۱۱ مراتب طهارت
- ۱۱۵ تطهیر باطن از صفات زشت
- ۱۱۷ لزوم تطهیر از صفات ناپسند در متون دینی و کتب اخلاقی

بخش نهم

نماز معراج سالکان

- ۱۲۰ اهمیت نماز از دیدگاه قرآن و روایات
- ۱۲۲ احکام و آداب ظاهری و باطنی نماز
- ۱۲۵ ضرورت حضور قلب
- ۱۲۹ منابع

پیش‌گفتار

عرفان اسلامی، همچون دریای بی‌کرانی است که انسان را به سوی عمیق‌ترین لایه‌های حقیقت وجود و قرب به خالق مطلق رهنمون می‌سازد. این مسیر روحانی، نه تنها جستجویی برای کشف حقیقت مطلق، بلکه سفری به درون خود است، جایی که انسان با گوهر وجودی خویش آشنا می‌شود.

در دنیای امروز، با وجود پیشرفت‌های علمی و فناوری، نیاز به معنویت و جستجوی حقیقت همچنان پررنگ است. عرفان اسلامی با اتکا بر قرآن کریم، سنت نبوی و تجربه‌های عارفان بزرگ، راهی برای بازگشت به اصل وجود و ارتباطی مستقیم و عاشقانه با خداوند ارائه می‌دهد. این آموزه‌ها از ظواهر عبور کرده و بر اسرار وجود تأکید دارند، جایی که شناخت، محبت و عمل در کنار هم راهگشای سالکان مسیر حقیقت است.

این کتاب با نگاهی ژرف به اصول، مفاهیم و آموزه‌های عرفان اسلامی، کوششی است برای روشن‌سازی این مسیر و هدف این اثر، نه تنها ارائه اطلاعات نظری، بلکه دعوت به تأمل، تدبر و تجربه شخصی در این مسیر معنوی است.

در این راستا، از خوانندگان گرامی دعوت می‌کنم که با ذهنی باز و قلبی آماده، همراه این سفر معنوی شوند. باشد که این تلاش ناچیز، پلی باشد برای نزدیک‌تر شدن به حقیقت و راهگشایی برای جویندگان راه حق.

به امید روشنی دل‌ها و تعالی جان‌ها
سید اسماعیل حسینی مازندرانی

کتاب سیری در حقیقت عرفان اسلامی پژوهشی جامع درباره مبانی، اهداف و تجارب عرفان اسلامی است.

نویسنده با بررسی عمیق آموزه‌های عرفانی، به تبیین جایگاه عرفان در فرهنگ اسلامی و ارتباط آن با اصول و معارف دینی می‌پردازد.

در این کتاب، حقیقت عرفان اسلامی به‌عنوان یک مسیر حقیقی و روحانی که مبتنی بر تزکیه نفس، معرفت شهودی، آشنایی حقیقی با واقعیت عرفان و نهایتاً قرب به خداوند است، مورد تأمل قرار گرفته است.

در این کتاب سعی شده به جوانب مختلفی از مهمترین موضوعات عرفان و همچنین عرفان‌های نوظهور پرداخته شود و آنها را در بستر تفکرات بزرگان عرفانی خاصه سخنان ائمه اطهار تحلیل نماییم.

این کتاب نه تنها برای علاقه‌مندان به عرفان و تصوف، بلکه برای محققان حوزه دین‌شناسی و فلسفه اسلامی نیز منبعی غنی و ارزشمند است.

رویکرد تحلیلی و شفاف و روان نویسنده در تبیین مفاهیم عرفانی، خواننده را به سوی درکی عمیق‌تر به عرفان اسلامی رهنمون می‌سازد.

مقدمه

عرفان اسلامی، به عنوان یکی از عمیق ترین و غنی ترین جریان های فکری و معنوی در تاریخ اسلام، همواره مورد توجه متفکران، عالمان و علاقه مندان به سیر و سلوک روحانی بوده است. این میراث معنوی که از سرچشمه زلال قرآن کریم و سنت پیامبر اسلام (ص) نشأت گرفته، در طول قرون متمادی به دست عارفان و سالکان الهی غنا یافته و به اوج تعالی خود رسیده است.

کتاب سیری در حقیقت عرفان اسلامی تلاشی است برای واکاوی و تبیین ماهیت واقعی عرفان اسلامی، به دور از برداشت های سطحی یا تحریف شده ای که گاه در طول تاریخ به آن نسبت داده شده است. این اثر، عرفان را نه تنها به عنوان یک تجربه فردی، بلکه به عنوان یک نظام فکری و عملی که پیوندی ناگسستنی با اصول و ارزش های اسلامی دارد، معرفی می کند.

در این کتاب، تلاش شده است تا عرفان اسلامی از زوایای مختلف تاریخی، نظری و عملی مورد بررسی قرار گیرد. یکی از اهداف اصلی این پژوهش، نشان دادن پیوستگی عرفان با معارف الهی و تبیین تفاوت آن با جریان های عرفانی غیر اسلامی است. به همین منظور، مفاهیمی مربوط به عرفان، به دقت مورد تحلیل قرار گرفته و ارتباط آنها با آموزه های اسلامی روشن شده است.

این کتاب، نه تنها درصدد ارائه مفاهیمی نظری است، بلکه مخاطب را به درک عملی عرفان و تجربه سلوک عرفانی دعوت می‌کند و پس از ارائه تعریفی از عرفان و اقسام آن از خواستگاه عرفان اسلامی، آسیب‌شناسی عرفان اسلامی راه‌های سلوک و نقش استاد در سلوک سخن خواهد گفت و با تکیه بر متون دینی نمایی از عرفان اصیل اسلامی را عرضه می‌نماید؛ در پایان نیز با توجه به نقش تزکیه و تهذیب نفس و نماز در راهیابی به آستان عرفان قرآنی و رسیدن به قرب و لقای حق اشارتی گذرا به تهذیب نفس و اسرار و آثار نماز نیز خواهد داشت، امید است که مطالعه این اثر، گامی در جهت شناخت عمیق‌تر عرفان اسلامی و بهره‌گیری از تعالیم آن در مسیر تعالی روحانی انسان باشد.

ضرورت نگارش کتاب

در دنیای معاصر، انسان با بحران‌های معنوی، اخلاقی و هویتی متعددی مواجه است. در عصر تکنولوژی و پیشرفت مادی، نیاز به بازگشت به سرچشمه‌های معنوی و جستجوی حقیقت بیش از هر زمان دیگری احساس می‌شود. عرفان اسلامی، به عنوان یکی از غنی‌ترین و عمیق‌ترین نظام‌های معنوی و معرفتی، می‌تواند پاسخی شایسته برای این نیاز باشد. با این حال، شناخت صحیح و دقیق از عرفان اسلامی همواره با چالش‌هایی همراه بوده است.

نگارش کتاب سیری در حقیقت عرفان اسلامی به چند دلیل اساسی ضروری به نظر می‌رسد:

۱. تبیین عرفان اصیل اسلامی

در طول تاریخ، برداشت‌های نادرست، التقاطی و سطحی از عرفان اسلامی منجر به بروز کج‌فهمی‌ها و شبهاتی درباره این جریان معنوی شده است. این کتاب تلاشی است برای تفکیک عرفان اصیل اسلامی از عرفان‌های غیر اسلامی و انحرافی و ارائه تصویری شفاف و درست از آن.

۲. پاسخ به نیاز معنوی جامعه معاصر

انسان امروز، به‌ویژه در مواجهه با چالش‌های مدرنیته، از ارزش‌های روحانی فاصله گرفته و به جستجوی راه‌هایی برای آرامش درونی و تکامل معنوی است و عرفان اسلامی قطعاً می‌تواند نیاز معنوی انسان را برآورده کند. این کتاب به‌عنوان راهنمایی برای درک عمیق‌تر این میراث معنوی ارائه شده است.

۳. ارتباط عرفان با آموزه‌های اسلامی

یکی از ضرورت‌های پرداختن به عرفان اسلامی، نشان دادن ارتباط آن با اصول و معارف اسلامی است. بسیاری از مفاهیم عرفانی، مانند توحید، فنا و بقا و... نیازمند توضیح و تحلیل هستند تا بتوان پیوند آنها را با آموزه‌های قرآن و سنت روشن کرد.

۴. پاسخ به شبهات و نقدها

در عصر حاضر، برخی از منتقدان به عرفان اسلامی از منظرهای مختلف (دینی، فلسفی و اجتماعی) انتقاداتی وارد کرده‌اند. این کتاب با

ارائه تحلیلی دقیق و باقلم بسیار روان به بسیاری از این شبهات پاسخ داده و تلاش می‌کند جایگاه عرفان حقیقی را در فرهنگ اسلامی تقویت کند.

۵. ضرورت حفظ و انتقال میراث عرفانی

عرفان اسلامی، بخشی از هویت فرهنگی و معنوی جامعه اسلامی است که در آثار بزرگان دین و ادب و عرفان تجلی یافته است و قطعاً نگارش چنین کتاب‌هایی می‌تواند به حفظ این میراث و انتقال آن به نسل‌های آینده کمک کند.

این ضرورت‌ها، نویسنده را بر آن داشته تا با تألیف کتاب «سیری در حقیقت عرفان اسلامی» گامی مؤثر در جهت شناخت عمیق‌تر عرفان اسلامی و بهره‌گیری از آن در زندگی فردی و اجتماعی بردارد. این اثر می‌کوشد عرفان اسلامی را نه تنها به عنوان یک تجربه فردی، بلکه به عنوان مسیری برای رسیدن به تعالی روحانی و تقویت بنیان‌های اخلاقی معرفی کند.

